

ԱՄԵՆ. Տ. ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՏՐԻԱՐԺԻ ՔԱՐՈՋԸ Ս. ԷԶՄԻԱՇՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ ԿԻՐԱԿԻ 26 ՍԵՊՏ. 1993

Հայաստան աշխարհի մէջ ներկայիս քափ առած այլակրօն շարժումներու դիմաց, Հայ ազգի գաւակները զիրար կը գօտապնդեն իրենց ուղղափառ հաւատքին մէջ, եւ վարանդները կը փառաբանեն ըսելով. "Հայեցարոյք ի գորագլուխն մեր՝ Քրիստոս":

Առաջին դարուն իսկ Պօղոս առաքեալ նոյնը կը յորդորէ: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ ուր որ Քրիստոսի անունով հաւատացեալներու եկեղեցին կը կազմակերպուէր, աղանդաւորներ, այլ հաւատ ունեցողներ, կը փորձէին փայփայել առաքեալներուն հիմնածը, կազմակերպածը: Պօղոս առաքեալ Նիսիսոսէն հեռանալու առիթով, Նիսիսոսի հաւատացեալներուն եւ հովիւներուն կը յորդորէ ամուր պահել Քրիստոսի հաւատը: Կ'ըսէ. "Գիտեմ, իմ մեկնելէն յետոյ գայլեր պիտի գան ձեր մէջ, որոնք պիտի չխնայեն հօտին (Գործքք Առաքելոց 20րդ գլուխ):

Քրիստոս է գորագլուխը ամբողջ ֆրիստոնէական եկեղեցիին: Այսօր, ընդհանուր ֆրիստոնեայ եկեղեցիներու մէջ նոյն վտանգը կայ: Նոր տեսակի աղանդներ, նոր տեսակի կրօններ, յափշտակողներ, չեն խնայեր հօտին: Հնդիկ ֆրիշմաններ, մորմօններ, եհովայի վկաներ, շաքաթապահներ, եւ ուրիշներ: Հայաստան աշխարհը, եւ Հայց. Առաք. եկեղեցին աւելի բարդ կացութեան մէջ կը գտնուին այսօր: Մէկ կողմէ ոչ-ֆրիստոնեայ կրօններու յարձակումին ենթակայ, միւս կողմէ ոչ-հայկական ֆրիստոնեայ աղանդներու եւ յարանուանութեանց խուժումին ենթակայ:

Մենք հայերս, կ'ընդունինք որ ամէն ֆրիստոնեայ ազգ նոյն ֆրիստոնը ընդունած է, իր պատմութեան ընթացքին, իր

ժողովուրդին համար, եւ հաւատարիմ պէտք է մնայ իր ժողովուրդի պատմութեան եւ աւանդութիւններուն: Հայ ժողովուրդին պատմութիւնը եւ աւանդութիւնները յստակ, պատմական եւ ճշմարիտ են: Ուրիշ ո՞ր մէկ ազգ կամ կրօն կարող է իւրացնել կամ իր պատմութեան եւ աւանդութեան մաս նկատել էջմիածինը, եւ հայ Քրիստոնեայ ժողովուրդին նահատակութեան եւ ստեղծագործութեան պատմութիւնը:

Մէկ է ժողովուրդը:

Մէկ է հաւատքը Քրիստոսի վրայ հիմնուած:

Մէկ է իր եկեղեցին, եւ այդ՝ Հայց. Առաքելական Ուղղափառ եկեղեցին է: Հայ ժողովուրդին եկեղեցին է: Ինչպէս որ բոլոր ֆրիստոնեայ ժողովուրդներու գորագլուխը մէկ է, Քրիստոսն է, այնպէս ալ իւրաքանչիւր ֆրիստոնեայ ազգ եւ եկեղեցի, իր ինքնութեան, իր կազմակերպուած գոյութեան գլուխը եւ հրամանատարը ունի՝ Քրիստոսի անունով:

Հայ ազգի եկեղեցին, Հայց. Առաք. Ուղղափառ եկեղեցին է, եւ անոր կազմակերպուած գոյութեան եւ ինքնութեան գլուխն է, գորագլուխն է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ձեռքով 303 թուականին հաստատուած Ս. Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, հրաշալի տեսլիկին իբրեւ արդիւնք, երբ Միածինը երկնիցէն կ'իջնէ Արարատեան դաշտի վրայ, Վաղարշապատի մէջ ցոյց տալու հրեղէն Սիւնով Միածնաէջ եկեղեցիին վայրը:

Այսօրուան մեր ինքնիշխան, անկախ Հայրենիքը, իր ներկայ տաժանալից կեանքի պայմաններով, որոնց պէտք է դիմանանք, եւ որոնք Աստուծով շուտով կը փոխուին, մեր պատմական Արցախը, իր տոկոսն մարտական ոգիով, 'ի Հայաստան եւ ի

սփիւռս ցրուած մեր տաղանդաշատ գաւակներուն ստեղծագործութիւնները, մեր ժողովուրդին ապրելու եւ գոյատեւելու աննահանջ կամքը, իր Հայրենիքին եւ իր քրիստոնէական հաւատքին համար մարտնչելու եւ ի հարկին նահատակուելու փառքիւնը եւ հերոսական ոգին, այս բոլորը, եւ ուրիշ ամէն ինչ որ մեր ազգին իսկական նկարագրի արտացոլումն է, մենք կը նկատենք եւ կ'ընդունինք Աստուծէ պարգեւուած յաւերժական շնորհներ: Պիտի աղօթենք որ այս բոլոր շնորհներուն վրայ աւելանայ եւ միշտ ներկայ եւ մղիչ ուժ դառնայ հաւատարիմ մնալու շնորհը:

Այն ժամանակ, այդ տաղանդները, այդ հերետիկոսները, այդ գայլերը, այդ յափշտակողները, դուրս պիտի շարտուին: Այն ժամանակ մենք միշտ օրհնուած ժողովուրդ եւ ազգ պիտի մնանք փառք տալով Աստուծոյ:

Այս շնորհներուն կարգին, յաւելելու էինք շնորհք կը նկատենք անձը եւ գործը Ամենայն Հայոց Հայրապետին Ն. Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. Սրբազնագոյն Կաթողիկոսին:

Ան հարիւրերեսուններորդ կաթողիկոսն է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի առաքելաշաւիղ գահին վրայ բազմած: Այսօր ուրախալի պատեհութիւնը ունինք յիշատակելու եւ ուրախութեամբ տօնախմբելու Վեհափառ Հայրապետի ծննդեան ութսունհինգ ամեակը, ֆահանայական ձեռնադրութեան (Աթէնքի մէջ 1943ին) յիսունամեակը, եւ իբրեւ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց իր գահակալութեան (1955ին) երեսունութերորդ ամեակը:

Միայն ամփոփումը եթէ փորձենք տալ Վեհափառ Հայրապետի երեսունութ տարիներու իբրեւ կաթողիկոս աշխատանքին, ջանքին, մտահոգութիւններուն, ուրախութիւններուն եւ ցաւերուն, հազիւ կարող ենք ըսել թէ ան կաթողիկոս եղաւ

այնպիսի շրջանի մը մէջ, ուր ընկերային եւ այլ պայմաններ թոյլ չէին տար որ իր հոգիին թռիչքը իր թեւերը բանար իր հասկացողութեամբ, իր ազգին հոգիով, իր ազգին պատմութեան եւ անանդութիւններուն թռիչքով: Բայց, ան Աստուծոյ շնորհը ունէր պետական յարաբերութիւնները պատշաճօրէն պահելու, կապերը հաստատելու, ինչպէս նաեւ, օտար եկեղեցիներու "էֆումենիք" շարժումներուն Հայց. եկեղեցին մասնակից դարձնելու, իր վեհափառ անձը կամուրջ դարձնելու աշխարհով մէկ ցրուած հաւատացեալներու եւ հայոց Հայրենիքի միջեւ: Իր արտասահմանեան այցելութիւնները մէկական հրաշք էին՝ քանալու միտքերը, սրտերը, հոգիները հայորդիներու, մինչեւ անգամ այնպիսիներուն, որոնք կորսուած հայեր կը նկատէինք մենք արտասահմանի մէջ: Իսկ եթէ սկսինք համրել այն շինարարական աշխատանքները, որոնք կատարուած են, եկեղեցիներ վերականգնելով, գանձատուն, վանատուն, Ղազարապատ, Հայկաշէն, եւ ուրիշ կառոյցներ, գործօն տարրեր, եւ նարտարապետական կոթողներ կառուցելով, իր "լուսային" ներդրումը կը զգանք Հայոց Պատմութեան եւ հոգեւոր ժառանգութեան գանձանակին մէջ: Իսկ իր մտքին եւ սրտին ներսը քացուած շնորհքը արուեստագէտի, մտաւորականի, չէր կարող իր կապերը չհաստատել Հայրենի երկրին ինչպէս նաեւ սփիւռքի մէջ եղող մտաւորականներուն եւ արուեստագէտներուն, բանաստեղծներուն, եւ ստեղծագործ ուրիշ արուեստագէտներուն: Եւ այդ պատճառով իսկ այդ ստեղծագործութիւնները պէտք չէր մեռնէին, թաղուէին, անոնս առնուէին. հետեւաբար պէտք էր այդ տեսնէին, հրապարակուէին, տարածուէին: Եւ ցանկը երկար է այն գեղագիտական հրատարակութիւններուն, պատմական գիրքներուն, որոնք Ամենայն Հայոց Հայրապետի հրամանով, օժանդա-

կուրծեամբ, տնօրինմամբ, որոշումով, հրատարակուած, տպագրուած եւ տա-
րածուած են:

Նոյն քծախնդրութեամբ՝ իր մտահոգութիւնը կրթական գործի մէջ, որ մեր ժողովուրդը ունենայ ուսեալ, զարգացած, մտքի եւ հոգիի հետաքրքրութիւններով խանդավառ եւ կոչումի բարձր գիտակցութեամբ օժտուած եկեղեցականներ, ֆահմաններ, վարդապետ-
ներ, աշակերտներ, ուսուցիչներ: Եւ այս բոլորը ան կատարեց, կը կատարէ, հակա-
ռակ այն բոլոր տագնապներուն որ իր կեանքին մաս կազմած են. եւ յաճախ վրդոված իր սիրտը:

Ապահովաբար երջանիկ կաթողիկոս կարող ենք կոչել Նորին Սրբութիւնը եթէ չհաշուենք այն ամենօրեայ տագնապները զորս ան կ'ապրի: Եւ ես գիտեմ ինչ կը նշանակէ գիշերը երբ հասնի, եւ ինքը մինակ մնայ եւ սկսի մտածել օրուան կատարուածներուն, վաղը կատարուելիք-
ներուն, ապագային ակնկալուածներուն, ինչ մղձաւանջներ կ'անցնին իր հոգիէն: Եւ այդ տագնապները աւելի խորացան, երբ անակնկալ երկրաշարժը, մեր երկրին հիւսիս-արեւմտեան մասը կործանեց: Երբ հինգհարիւր հազար անտուն, անտէր մեր ժողովուրդին զաւակները ցրուեցան ամէն կողմը Հայաստան աշխարհի եւ օտար երկիրներու մէջ: Եւ անոնց համար ինչ որ հարկն էր, եւ պէտք էր անմիջապէս կատարուէր, Վեհափառ Հայրապետը կատարեց անմիջական օգնութեան կարելի միջոցներով: Հապա Արցախի մա՞րտը, գոյամա՞րտը, Արցախի տագնապը: Այդ աւելի խորունկ էր, որովհետեւ կարող էր ունենալ աւելի տագնապալից հետեւանքներ մեր ժողովուրդին, մեր Հայրենիքին համար: Սակայն իր իմաստութիւնը գիտցաւ իր խօսքը տալ իր ժողովուրդին: Իսկ անկախ Հայաստանը՝ ի՞նչ կասկած կարելի է ունենալ որ իր հոգիին երջանկագոյն

պահն էր: Այն հոգիին՝ որ իր պատանի տարիքէն մեծցաւ իր ժողովուրդին ծոցին մէջ, իր ժողովուրդին պատմութեան, իր ժողովուրդին ստեղծագործ հանճարներու շուրհին ներքեւ, լոյսին մէջ, երբ ամբողջ մեր հայ ժողովուրդին դարերու երազը ազատ ապրելու, իր ազգը փառաւորելու, անկախութիւն ունենալու տեսիլքը իրականացաւ: Ո՞վ կարող էր աւելի ուրախանալ քան զօրագլուխը, հրամանատարը մեր ազգին զաւակներուն:

Ցաւ՝ անշուշտ: Հայ եկեղեցւոյ մէջ գոյութիւն ունեցող երկփեղկումը: Բայց այդ ցաւը ան գիտցաւ տանիլ: Եւ որովհետեւ գիտէր "Ցաւը տանել", անպայման պէտք էր այդ ցաւին յաղթեր, եւ մենք կ'աղօթենք որ այդ համերաշխութեան յաղթանակին ուրախութիւնն ալ իրը դառնայ:

Իսկ աղանդներու խուժումը՝ Հայաստան աշխարհ, որ անընդունելի, անպաշտպանելի հրոսակութիւն է, իր սրտին այնպիսի խորունկ ցաւ պատճառեց, երբ մանաւանդ ինք քարեացակամութեամբ ուզեց առիթ տալ ուրիշ կրօնական համոգում ունեցողներուն իրաւունքով իրենց տեղը ունենալ Հայաստան աշխարհին մէջ: Իրենց տեղը, բայց ոչ իրաւունք մեր ժողովուրդը քաժանելու, մեր ընտանիքը փայփայելու: Եւ այսօրուան մեր տեսածը փայփայչներու, հրոսակներու յարձակումին հաւասար անպարկեշտութիւն է:

Եւ Վեհափառ Հայրապետը ցաւած սրտով իր խօսքը ըսած է: Հրատարակուած է "Հրաւեր Ողջմտութեան" անունով մի գիրք, որ պէտք է բոլորդ ալ տեսնէք, պահանջէք, ունենաք եւ կարդաք, հասկնալու համար թէ ինչ է կատարուածը մեր աշխարհին մէջ մեր շուրջը, "հոգեւոր ծառայութեան" անունով, "կրօնքի" անունով, "քարիք" գործելու անունով: Երբ ոչ հոգեւոր է, ոչ քարիք է, ընդհակառակը՝ անձնասիրութիւն է, ընդհակառակը՝ արհամարհանք է հայ ժողովուրդի պատ-

մութեան եւ աւանդութիւններուն եւ սրբութիւններուն, զանոնք անբաւարար նկատելով մեր ժողովուրդին հոգին փրկելու: Ո՛վ եմ որ կարող եմ մեզի նոր Քրիստոս տալ: Մենք այդ Քրիստոսը ընդունելու եմք թաղեալ եւ Բարթողիմէոս առաքելներու ձեռքով, ամբախարհիս հաստատելու եմք Քրիստոսի հաւատքը՝ լուսաւորչի շինած, հիմնած, կառուցած այս հրաշագործ տաճարով: Մեր այրութեամբ, մեր վարդապետաց պատերազմով եւ բոլոր դարերու ընթացքին մեր աննահանջ հաւատարմութեամբ Քրիստոսին, աննահանջ կամով եւ հաւատարմութեամբ մեր Սրբութիւններուն: Այսօր ազատ եմք այդ բոլորը վայելելու, ապրելու, սորվեցնելու, մեր գաւազներուն, փոխանցելու յաջորդ սերունդներուն: Ով որ կը կասեցնէ մեր ընթացքը՝ չարագործ միայն կարող եմք նկատել, հաւասար մեր պատմութեան մէջ մեզ դաժանօրէն շահագործած, սպառնացած, տանջած բոլոր ուժերուն: Անոր համար մենք պէտք է աղօթենք որ Վեհափառ Հայրապետը, որ այս վերջին ամիսներուն ֆիզիքական անհանգստութեան պատճառով, ոտքի ցաւի պատճառով, չի կարող վազել այնպէս ինչպէս երեսունութ տարիներ վազեց՝ առաջնորդելով, որպէս զի մենք իրեն

հետեւինք, այսօր իր արթուն մտքով, իր իմաստութեամբը, իր տակաւին պայծառ տեսիլովը մեզի հետ է, եւ պէտք է մեզի հետ լինի, որովհետեւ պէտք ունինք այս զօրագլուխին, այս հրամանատարին: Այսօրերուն եւս, ինչպէս երեսունութ դաժան տարիներուն, սպառնալից իշխանութեանց ճնշումին ներքեւ, պէտք է կարենանք անշեղօրէն մեր հաւատքին ուղիէն ընթանալ, միշտ նայելով վեր եւ առաջ մեր հոգիներու յաւերժական զօրագլուխին՝ Քրիստոսին:

Աստուած մեզի հետ է: Աստուած տուաւ մեզ մեր կազմակերպուած եկեղեցին, անոր հոգեւոր հայրը, առաջնորդը, հովանաւորը, հոգատարը: Եւ Աստուած իր կամքին համաձայն զայն պիտի պահէ այնքան ատեն, որքան ատեն մենք կարիք ունինք անոր: Աստուած իր կամքին համաձայն պիտի կարգադրէ մեր ընթացքը, մեր ապագայի ճանապարհը, լոյսէ լոյս, յաջողութենէ յաջողութիւն, յաղթանակէ յաղթանակ, որպէս զի միշտ կարողանանք ըսել. "Փառք Քեզ Աստուած", այսօրուան համար ալ:

Քու շնորհներդ, ո՛վ Բարերար Տէր, անպակաս մնան մեր վրայ, եւ մենք էւ շնորհիւդ միայն կարողանանք փառաւորել քու անունը, Քու Որդիիդ եւ Սուրբ Հոգիիդ հետ, յաւիտեանս յաւիտենից: